

Kloosterkerk

13 juni 2021 – Lukas 19,1-10 – ds. Rienk Lanooy

U kunt deze dienst alsnog bekijken en beluisteren via <https://youtu.be/4cQwsQX10pA>

Gebed om ontferming

Als wij onszelf bezien wie zien wij dan? Welk 'ik' neemt de meeste ruimte in en welk 'ik' komt altijd achteraan? Welk 'ik' staat graag in de etalage en welk 'ik' krijgt een ander voor geen goud te zien Dat u het bent trouwe God die bij al die rollen die wij spelen ons werkelijk ziet zoals wij zijn ons noemt bij onze naam zodat wij ons niet meer hoeven te verschuilen achter die zorgvuldig opgetrokken façades maar u vrolijk kunnen ontvangen in het huis van ons leven zo bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>	Soms voelen wij onzelf niet gezien door een ander: vrienden die geen vrienden bleken toen het er op aan kwam de weg van het leven die opeens zoveel leger blijkt te zijn dan we dachten; dat u onze weg kruist vroeg of laat met een warm woord een zomerse groet een menselijke stem en dat we u dan ook zien niet verblind door verbittering om wat ons is aangedaan maar open voor een nieuwe weg in ons bestaan en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm u...</i>	Zou de wereld zich wel begrepen voelen die kwetsbare aarde waarvan we zoveel meer vragen dan ze geven kan en die we uitputten zonder dat ze op adem kan komen. We weten wel wat ons te doen staat maar het ook werkelijk doen valt ons zwaar: de korte termijn lacht ons immers altijd zoveel uitnodigender toe dan de lange duur en daarom hopen we dat u ons ziet in onze onmacht en wij de ongekende mogelijkheden zien die deze aarde ons geeft iedere dag opnieuw ook deze en daarom bidden wij U: <i>Heer, ontferm U...</i>
---	---	---

Preek

'Ik wil dat jij bent'. Deze uitspraak wordt toegeschreven aan kerkvader Augustinus. 'Ik wil dat jij bent'. Het zou zomaar het motto kunnen zijn boven het verhaal van de ontmoeting tussen Zacheüs en Jezus. Het verhaal is het laatste van een aantal hoofdstukken bij Lukas (vanaf 15) dat ook wel het 'evangelie van de verschoppelingen' wordt genoemd – the gospel of the outcasts. En dat woord van Augustinus, 'Ik wil dat jij bent', zou eigenlijk boven die hele reeks kunnen staan. Want uit al die verhalen spreekt een diepgeworteld verlangen van Jezus om te vertellen van de doorlopende zorg van de Eeuwige voor wie er naar de maatstaven van de meerderheid niet bij hoort, belangeloze liefde voor de mens die wordt geminacht, op wie wordt neergezien en die bij voorbaat al een etiket krijgt opgeplakt dat-ie is uitgerangeerd, zo u wilt 'gecanceled'.

Vandaag is Zacheüs zo'n mens. Je komt hem alleen bij Lukas tegen. Lukas is gefascineerd door wat rijkdom met een mens doet, wat geld een mens aan mogelijkheden en valstrikken biedt. Zacheüs is immers een rijk man. Hij is een oppertollenaar én hij is rijk. De goede verstaander

weet: dat is eigenlijk dubbelop. En nu zou het zomaar kunnen dat er bij ons bijna onopgemerkt al een paar ideeën over deze Zacheüs postvatten: ah, 'een tollenaar', daar heeft Jezus iets mee; of: wat zou hij op zijn kerfstok hebben?; of: zal hij zich bekeren?; of... nu ja, vult u zelf maar in.

Kijk, zo gaat dat met ons: wij zien iemand en onmiddellijk nestelt zich dan een eerste idee over hem of haar in ons. We kunnen wel zeggen dat dat niet zo is, maar het is onvermijdelijk: kleding, stem, lengte, accent, verlegenheid/spontaneïteit, ze doen iets met ons. We maken een eerste oordeel. Voor sommigen is dat ook gelijk het laatste oordeel. Dan wordt het niks, deze ontmoeting. Maar als het lukt je oordeel te erkennen en op te schorten, komt er meer ruimte voor oprechte belangstelling, dan is er gelegenheid om de ontmoeting verder af te tasten, om je oordeel bij te stellen (of bevestigd te zien).

En dat gebeurt in het verhaal. Kijk, het begint met Jezus die door Jericho loopt, maar al snel zwenkt de camera naar een inwoner van die stad, Zacheüs. *Hij zoekt te zien Jezus, wie hij is*, staat er letterlijk. Hij wil Jezus zien, wie hij is. Zacheüs moet dus enige voorkennis hebben gehad (dat gebeurt trouwens wel vaker bij mensen in de wereld van het geld). Hij heeft namelijk al een idee over hem; welk idee, dat vertelt het verhaal niet, maar het is voldoende om er op uit te gaan en dat idee te toetsen: Hij wil wel eens zien wie die Jezus werkelijk is.

U merkt misschien wel: *Zien* is belangrijk in dit verhaal. Niet in de vorm van een meer of minder gezonde vorm van nieuwsgierigheid, maar anders. In het verhaal ervoor gaat het namelijk over een blinde man die verlangt: *Heer, dat ik weer kan zien*. Hij is ook zo'n outcast, ook hij hoort er niet bij. Hij staat aan de zijlijn, afgeserveerd als tweederangs vanwege zijn blindheid. En precies daarom wil deze blinde man weer graag zien, want dan wordt hij weer gezien als mens, niet als probleemgeval. 'Hij wil dat hij is' en daarvoor moet er, om het met Augustinus te zeggen, iemand zijn die tegen hem zegt: 'Ik wil dat jij bent'. Jezus geneest hem.

En nu zie je misschien ook de betekenis van de woorden van Zacheüs wanneer die onmiddellijk daarna de woorden in de mond neemt dat hij Jezus wil zien. Hij wil zien, omdat hij hoopt dat Jezus hem ziet, zoals hij is. Want zijn hele leven staat natuurlijk in het teken van alle vooroordelen die over hem rondgaan. 'Tollenaar' staat immers voor: hebzucht, verraad, graaien, schimmige constructies, brievenbusfirma's, achterliggende BV's. En als tollenaar staat voor 'dief' dan staat oppertollenaar voor 'opperdief'.

Maar de vraag is of hij werkelijk zo is. Wie is deze mens? Wie zit er achter ons oordeel, en andersom ook: wie ben ik in het oordeel van de ander. Welk rookgordijn trekken wij om ons op, welk toneelstuk voeren we op, hoe laat ik mij zien, en hoe ziet de ander mij? Gaan er niet veel relaties en vriendschappen stuk omdat de ander daarin niet gezien wordt zoals h/zij is, maar meer als een verlengstuk van het eigen verlangen? Maar die ander kan natuurlijk nooit aan dat ideaalbeeld voldoen. En hoe kunnen kinderen lijden onder het ideaalbeeld van hun ouders: vader kon niet voetballen en nu moet de dochter dat goedmaken. Moeder kon/mocht niet studeren, nu moet de zoon het hoogste bereiken (of ze lijden onder het tegenovergestelde, dat kan natuurlijk ook: dat ze te vaak horen dat ze eigenlijk niets voorstellen).

Maar Augustinus zegt niet: 'Ik wil dat jij bent, zoals ik ben' (of had willen zijn). Hij zegt ook niet 'Ik wil dat jij bent zoals ik niet ben' (geworden), maar: 'Ik wil dat jij bent'.

Zacheüs wil gezien worden en daarom gaat hij zien wie die Jezus is, want – wie weet – is hij degene die hem wil zien zoals hij is. Maar de vraag is hoe hij hem kan zien. Zacheüs is immers klein en er is veel volk. En dan verzint hij een list. Hij weet blijkbaar, zoals de Gouden Koets hier jaar in jaar uit zijn vaste banen trekt, welke route zo'n stoet de stad doorwandelt. En hij rent vooruit, klimt in een boom, een vijg *om hem te zien*. En daar zit hij dan: deze fiscus in een ficus.

Verstopt hij zich achter een vijgenblad, zoals het oerverhaal van Adam en Eva vertelt? Maar over schaamte gaat het niet, ook niet over schuld, niet over ongemak, maar over verlangen. Hij zit daar om te zien: wie is deze mens, deze Jezus van Nazareth en kan hij mij zien zoals ik ben?

Jezus ziet hem inderdaad. Natuurlijk ziet hij hem. En hij noemt hem bij name: Zacheüs. Vreemd: kennen ze elkaar al, of... of heeft iemand Jezus ingefluisterd. Je kunt het je afvragen, maar daarmee mis je de pointe van het verhaal. Natuurlijk wordt deze mens gezien en bij zijn naam wordt geroepen: Zacheüs! Dat komt van het Hebreeuws Zakkai en dat betekent zoveel als zuiver, onschuldig. Het komt vaak voor in combinatie met woorden voor rechtvaardig en rechtschapen. Is het ironie dat hij zo heet, of zegt het iets over hem, hoe Jezus hem ziet, hoe hij is? Want dat is natuurlijk de vraag: als Zacheüs met grote blijdschap Jezus thuis ontvangt en de omstanders hun oordeel morrend over hem uitspreken, namelijk dat je je met een mens als Zacheüs gewoon niet moet inlaten, gaat Zacheüs staan en spreekt hij tot Jezus: *Zie, Heer, de helft van alles wat ik heb, geef ik de armen en als ik iemand iets heb afgeperst, geeft ik het viervoudig terug.*

Zelf las ik dat altijd als het woord van een bekeerling, in de betekenis van: 'Vanaf nu ga ik het anders doen. Ik was inderdaad een zondig mens, zoals de omstanders terecht zeggen, maar vanaf nu ga ik een andere weg'. Maar je kunt het ook anders verstaan. Niets wijst er immers op dat Zacheüs berouw toont of verdriet; hij vraagt ook niet om compassie, en Jezus verwijst niet naar zijn 'geloof', of roept hem op om alles los te laten en hem te volgen als een leerling. Eigenlijk wijst niets op een radicale omkeer.

Zou het kunnen dat Lukas bedoelt: deze rijke man is allang gewend om de helft van alles wat hij heeft, weg te geven aan de armen. Deze tollenaar is allang gewend om wanneer er iets is gegaan vier maal te vergoeden. En toch wordt deze man, wie weet hoe lang al geframed / bestempeld als een fout persoon, terwijl hij de wet van Mozes meer dan voorbeeldig uitvoert. Maar niemand die het wil zien, niemand die geïnteresseerd is, want het is natuurlijk veel eenvoudiger en gemakkelijker om het bij een frame te houden en te kunnen morren over de elite, over journalisten, over rechters, over wappies, over wetenschappers. Niet dat die geen fouten maken, of er naast kunnen zitten. Natuurlijk wel, maar als je de ander niet werkelijk als mens wilt zien, dan wordt hij ook nooit een mens, maar blijft hij een vreemdeling, een zonderling, een ellendeling.

Jezus ziet deze mens en vrolijk daalt die af uit de boom van zijn isolement. Zacheüs' naam is geen ironie, maar hij is een rechtvaardige. Hij bekeert zich niet, maar Jezus zet hem in het volle licht. Het zou natuurlijk ook een beetje wonderlijk zijn als Zacheüs gezegd zou hebben: vanaf nu zal ik iedereen die ik afpers viervoudig gaan terugbetalen. Alsof een dief zegt: ik blijf nog wel stelen, maar voor iedere TV die ik meeneem zet ik er vier terug.

Misschien herkent u iets van aarzeling om het verhaal zo te verstaan; om te zien dat Jezus deze rijke man niet bekeert, maar dat hij voor hem opkomt; dat hij eindelijk degene is die werkelijk geïnteresseerd is in wat Zacheüs doet en laat. Eindelijk is daar iemand die een ander niet op zijn achternaam beoordeelt, op zijn seksuele voorkeur afserveert, op zijn uiterlijk afpoeiert, maar die hem ziet, zoals hij is: een rijk man, die ook nog eens verantwoordelijkheid neemt voor wat hij met zijn geld doet. *Vandaag is redding aan dit huis geschied*, zegt Jezus. Terwijl iedereen mopperde en morde omdat men hem schuldig achtte zegt Jezus: ook deze mens hoort erbij. *Ook hij is een zoon van Abraham* en dus niet: vandaag is hij weer een zoon van Abraham geworden. Hij was het al en hij is het nog steeds: een kind van God. Kind van de Allerhoogste ben je immers niet op voorwaarde; je bent het. Zoals als het goed is ieder mens onvoorwaardelijk kind is van zijn ouders, niet om wat je kunt, maar omdat je het bent. 'Ik wil dat jij bent'.

Bij de Eeuwige horen, is niet iets wat je verdienen kunt. In relaties die zijn gebouwd op 'voor wat, hoort wat' is geen vrijheid om te zijn wie je bent, om te groeien in verbondenheid met de ander, om te zijn als Zacheüs. Hij ervaart op die vrolijke dag dat Jezus hem ziet, dat hij het waard is gezien te worden en dat Jezus met zoveel woorden zegt: Ik wil dat jij bent. En hij is! Hij staat daar, fier en met een rechte rug. Jezus empowert hem (lelijk woord, ik weet het), hij stelt hem in staat om weer mens te zijn tussen en met de andere zonen en dochters van Abraham samen.

De vraag is: zullen die dat ook toestaan? Zover gaat het verhaal niet. Maar de vraag is nog meer: zullen wij het toestaan? Want je kunt een Zacheüs zijn, ernaar verlangend om werkelijk gezien te worden. Maar er zit soms ook een mopperende omstander in ons, die het graag houdt bij heldere lijnen tussen goed en kwaad, tussen wie er wel en wie er niet bij horen, tussen in de kerk en erbuiten.

Aan de tafel vieren we dat ieder mens welkom is in deze wereld, niemand zich buitengesloten hoeft te voelen. Misschien is dat wishful thinking of wishful celebrating, maar liever dat, dan ons bij voorbaat neerleggen bij wat onveranderlijk lijkt. Als ergens dan aan de ene tafel van de Heer zijn die woorden van Augustinus meer waar dan waar ook: 'Ik wil dat jij bent'. Wees er dan maar, want, om de (bijna) slotwoorden van De Avonden van Gerard Reve te parafraseren: 'Je bent gezien, je bent niet onopgemerkt gebleven'.

bronnen:

Joseph A. Fitzmyer, *The Gospel According to Luke*, New York: Doubleday 1985

Gebeden

Pluk ons, trouwe God, als een rijpe vrucht uit de vijgenboom waarin wij wij uitkijken naar u om te zien wie U bent. Wij bidden dat wij ons niet verschuilen achter een vijgenblad maar dat wij U gaan zien van aangezicht tot aangezicht in het gelaat van de ander van de mens naast ons met wie wij leven met wie wij vechten met wie wij lachen met wie wij huilen met wie wij soebatten met wie wij zoeken en soms ook vinden want u bent ons	meer nabij dan wij denken en soms ook willen. Daarom bidden wij voor goede ontmoetingen tussen mensen voor het gewone gesprek voor de topontmoeting van wereldleiders voor het dankbare gesprek met zijn naasten van een voetballer die zomaar omvalt blij dat hij er nog is voor een gesprek juist ook daar waar de verhoudingen verziekt zijn voor de ware ontmoeting voorbij de afrekencultuur de rancune ons kleingeestig gedrag Dat we aan de tafel	die klaar staat onze dankbaarheid voor het goede dat er is kunnen vieren onze verbondenheid kunnen ervaren en versterken en elkaar zullen bemoedigen ook hen die zich op afstand met dit huis verbonden voelen in het bijzonder de verdrietigen de rouwenden en de zieken en we noemen... Aan haar naam voegen we in stilte toe wat ons persoonlijk ter harte gaat...
--	--	--

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!